

Ruška latinska kronika (po 1764)

Matjaž Grahornik*

UVOD

Namen prispevka je predstavitev ruške latinske kronike, ki spada med najzanimivejše župnijske kronike in pomembnejše rokopisne vire na Štajerskem.¹ Kroniko iz časa po letu 1764 hrani župnijski urad v Rušah pri Mariboru. Leta 1779 so jo morali hraniti v tamkajšnji benefikatni hiši, ki je po hudem krajevnem požaru tega leta (pri ruški cerkvi) ostala razmeroma nepoškodovana.² Zadnjih poglobljenih raziskav je bila ruška latinska kronika deležna v času malo po slovenski osamosvojitvi. Do danes je ostala aktualna zlasti za študente zgodovine in zgodovinarje, ki tako ali drugače analizirajo obširen seznam učencev tamkajšnje znamenite latinske šole v obdobju njenega delovanja.³ Sezname učencev zavzemajo tudi največji del kronike. Iz njih izvemo, da se je v skoraj sto dvajsetih letih tam šolalo slabih šest tisoč devetsto otrok, ki jim je pridobitev osnovne izobrazbe odpirala pot k višjim študijem. Učenci ruške latinske šole so prihajali s celotnega ozemlja današnje Slovenije, iz vseh avstrijskih dežel, iz Hrvaške, Dalmacije, Furlanije, Italije, Ogrske in

* Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; matjaz.grahornik@zrc-sazu.si.

1 Raziskave za ta članek so potekale v okviru raziskovalnega projekta *Latinske in nemške kronike na Slovenskem* (J7-2604) ter v okviru raziskovalnega programa *Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti* (P6-0052), ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). Za dragoceno pomoč pri pripravi članka se lepo zahvaljujem Mateju Hriberšku, Moniki Deželak Trojar, Andreju Hozjanu, Viliju Rezmanu in Lilijani Urlep.

2 Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«, *Südsteirische Post*, 25. junij 1890.

3 GL na primer Žnidar, *Celjani in ruška latinska šola (1645–1756)*. Seznam učencev ruške latinske šole, zajet v Mezneričevi latinski kroniki, je leta 1985 objavil Jože Mlinarič.

Češke. Ustanovitev latinske šole leta 1645 so omogočili (tudi) cerkveni dohodki tedanjih številnih romarjev k Marijini cerkvi v Rušah.⁴

Po legendi naj bi cerkev sv. Marije v Rušah nastala že v začetku 10. stoletja, vendar točni podatki o nastanku tamkajšnje cerkve ali prvotne kapele niso znani. Kraj Ruše se v arhivskih virih prvič omenja v ustanovni listini samostana Šentpavel iz leta 1091. Tamkajšnja cerkev je bila leta 1387 pozidana v gotskem slogu.⁵ V zemljiškogospodarskem oziru so Ruše spadale pod benediktinski samostan Šentpavel, cerkvenoupravno pa so sodile v okvir pražupnije Hoče. V srednjem veku Ruše zagotovo niso bile samostojna župnija. Kronika sicer navaja dolg seznam duhovnikov (rektorjev), ki naj bi tam delovali (vse) od leta 905, kar pa je potrebno jemati z veliko rezervo.⁶ Ker je ruška cerkev hitro postala priljubljeno romarsko središče, je verjetno že od 14. stoletja imela stalnega duhovnika. Ob deželno knežji vizitaciji v letih 1544/45 se Ruše omenjajo kot podružnica župnije Sv. Marije Magdalene na desnem dravskem bregu nasproti mesta Maribor, katere sedež je bil več desetletij pred to vizitacijo začasno prenesen k njeni podružnici Sv. Jakoba v Limbušu.⁷ Po ruški kroniki (!) je vikariat v Rušah nastal (še) leta 1625 in

- 4 Kolikšen delež je pri vzdrževanju ruške latinske šole nosila šentpavelska opatija, ni znano; Mlinarič, »Prispevek benediktincev«, 271–72. Wurzer navaja, da je bila ruška cerkev priljubljena med romarji iz celotne Srednje in Spodnje Štajerske; Wurzer, »Das Raster Gymnasium«, *Südsteirische Post*, 7. junij 1890. Nedaleč stran, pri trgu Lovrenc na Pohorju, je bila tudi stara romarska cerkev v Puščavi (*Maria in der Wüste*). Močan podpornik latinske šole je bil ruški vikar Luka Jamnik, ki je za lažje vzdrževanje šole po letu 1694 kupil neko Kresnjakovo posestvo, izprosil pa je tudi pravico, da se je lahko tretjina cerkvenih dohodkov od romarjev namenila za potrebe latinske šole; Wurzer, »Ruše, starodavna božja pot in nekdanja učenosti zibela«, 206; NŠAM, Župnija Ruše, MMK 1691–1745, 17.
- 5 Urlep, »Cerkvenoupravna ureditev v Dravski dolini«, 52; Mlinarič, *Gradivo za zgodovino Maribora*, zvezek 5: *listine 1371–1415*, št. 52; Koropec, »Ruše v srednjem veku«, 73; Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, 1:368–70.
- 6 Meznerič, *Notata Rastensia*, 2r–6v. Jurij Kozina, ustanovitelj ruške latinske šole, je na primer naveden kot 38. duhovnik ruške cerkve; *ibid.*, 6v. O ruški župniji Mlinarič, »Ruška kronika«, 121, 131; Mlinarič, Cerar in Curk, Župnija svete Magdalene v Mariboru: 1289–1989, 12; Koropec, »Ruše v srednjem veku«, 68–69; prim. Mlinarič, »Prispevek benediktincev«, 271–72; Orožen, *Das Bisthum*, 364–65. Ruška župnija se je izločila iz župnije Limbuš, domnevno leta 1684. Patronat s prezentacijsko pravico je pripadal hoškemu nadžupniku, odvetništvo pa je bilo v rokah falske gosposke. Leta 1751 je v okvir ruške župnije prišel kraj Smolnik, ki je do tedaj spadal pod župnijo sv. Lovrenca; Urlep, »Cerkvenoupravna ureditev v Dravski dolini«, 52. Ugledni Luka Jamnik je ob smrti leta 1698 izpričan zgolj kot *vicarius loci*, vikar ruške cerkve (NŠAM, Župnija Ruše, MMK 1691–1745, 17).
- 7 Höfer, *Die landesfürstliche Visitation*, 238.

je poleg matičnega kraja obsegal še bližnjo Lobnico, Bezeno, Loko in Bistrico ob Dravi.⁸ Orožen je ob preučevanju falskih urbarjev ugotovil, da leta 1638 v Rušah ni bilo župnišča, ampak je vikar živel na posesti šentpavelskega samostana.⁹ Za 17. stoletje je tudi znano, da so mnogi duhovniki iz Ruš kasneje postali župniki ali kaplani v sosednjih župnijah (na primer v Limbušu, Hočah). Leta 1645 ustanovljena latinska šola je Rušanom predstavljala dodaten kamenček v mozaiku njihovih poskusov, da bi za kraj dobili trški privilegij. Pred 10. majem 1645 so svojo prošnjo predložili deželnoknežjim oblastem v Gradcu, a so bili 19. avgusta 1650 naposled dokončno zavrženi.¹⁰ Latinska šola v Rušah je kljub temu delovala (vsaj) do leta 1764.¹¹

Ohranjena latinska rokopisna kronika je manjšega formata, meri okoli 16 × 19 cm. Obsega dva vezna lista na začetku in enega na koncu, 187 listov besedila in tri strani indeksa,¹² ki ji je bil dodan v drugi polovici 19. stoletja, najverjetneje za časa dolgoletnega ruškega župnika, sprva tamkajšnjega kaplana, Matije Wurzerja (1832–1921; ruški kaplan

- 8 Meznerič, *Notata Rastensia*, 6r; Urlep, »Cerkvenoupravna ureditev v Dravski dolini«, 52; Rezman, »Tisočletje katoliške duhovnosti in katolicizma na 'Ruškem' območju«, 32–37.
- 9 Orožen, *Das Bisthum*, 365; Urlep, »Cerkvenoupravna ureditev v Dravski dolini«, 52. Leta 1685 je bila ob ruški cerkvi zgrajena kaplanija, štiri leta pozneje pa še župnišče za duhovnike in učence ruške latinske šole; Wurzer, »Ruše, starodavna božja pot«, 205.
- 10 Proti nastanku trga Ruše so od samega začetka bili tedanji šentpavelski opat Pavel Memminger (opat med 1638 in 1660), takratni vodilni meščani Maribora in tržani Lovrenca na Pohorju; Koropec, »Ruše in njihova latinska šola«, 11; Koropec, »Ruše v srednjem veku«, 79.
- 11 Do sedaj je veljalo, da je ruška latinska šola delovala samo do leta 1760. Med gradivom Avgušтина Mezneriča, ki ga hrani NŠAM, je številčni seznam na novo vpisanih ruških učencev do leta 1764 (NŠAM, Župnijski fondi, Župnija Hoče, šk. 52, gradivo beneficiata Avgušтина Mezneriča za ruško kroniko, št. 1). Jože Mlinarič je dokument poznal in ga v prispevku o ruški latinski kroniki tudi objavil, a o letnici ukinitve latinske šole ni polemiziral; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 222. Ker se vpisi v ruški latinski kroniki z letom 1760 brez posebnega zaključka prenehajo, je verjetno, da zadnji listi v njej manjkajo. Glede na strukturo zapisov v preteklih letih, pri »zadnjem« letu manjkajo podatki o številu maš in obhajancih, o cerkvi in njeni opremi, personalijah duhovnikov ter o darovih oziroma nabrani milošćini; Meznerič, *Notata Rastensia*, 186v; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 224–25. Morda je prišlo do kakšne težave pri prevezavi ali pa so se listi izgubili pri prepisu kronike (pred letom 1835).
- 12 Sočasna paginacija ima – za uvodnim nagovorom bralcu – 186 popisanih listov. Posebnega zaključka, kot omenjeno v zgornji opombi, ni.

1863–1867; ruški župnik 1877–1920).¹³ Verjetno je na njegovo pobudo nastal tudi prepis kronike, ki ga v svoji rokopisni zbirki hrani Deželni arhiv v Gradcu.¹⁴ Druga dva prepisa v svoji rokopisni zbirki hrani Univerzitetna knjižnica Maribor.¹⁵

Kronika nosi polni naslov *Notata Rastensia ex antiqvissimis documentis desumpta et varijs, fide humana dignis, autographis synopticè descripta*, kar bi lahko prevedli kot »Ruška kronika, povzeta po najstarejših dokumentih in spisana v kratki obliki na podlagi različnih verodostojnih rokopisov«. Njen avtor je bil kaplan in dolgoletni instruktor (učitelj) ruške latinske šole, Rušan Jožef Avguštin Meznerič (rojen do 1707, umrl po 28. juliju 1773). V kroniki je popisal kratko zgodovino cerkve, vrsto njenih rektorjev, vikarjev in župnikov, nekatere krajevne dogodke, po letu 1645, ko je bila ustanovljena latinska šola, pa tudi sezname učencev, podatke

- 13 Matija Wurzer je kot ruški kaplan na primer dal pobudo za ustanovitev bralnega društva (1865), ki se je pozneje razvilo v ljudsko knjižnico in postalo temelj za poznejše živahno gledališko ustvarjalnost v kraju. O Rušah je napisal tudi nekaj zgodovinskih člankov: »Ruše, starodavna božja pot«, »Nekdanje šole v Rušah«, »Das Raster Gymnasium« in »Der Chronist von Maria-Rast« (gl. Glaser, »Ustanovitev Bralnega društva v Rušah (1865)«, 160–63). Zdi se, da je Wurzer indeks k latinski kroniki sestavil leta 1890, v času objave članka »Das Raster Gymnasium«, kjer po abecednem vrstnem redu navaja plemiške rodbine z gojenci v ruški latinski šoli (gl. Wurzer, »Das Raster Gymnasium«, *Südsteirische Post*, 7. junij 1890, 2–3).
- 14 Prepis kronike iz [konca] 19. stoletja obsega 139 folijev (večjega formata od izvirnika). V zgornjem kotu je poleg odtisa posameznega folija pripis pagine po izvirniku. Tekst je prepisan po ohranjenem izvirniku in se zaključí z letom 1760. Sočasen indeks na koncu nima pripisanih števil strani. Nikjer ni zavedeno, iz katerega leta bi lahko bil prepis, čeravno se v oznaki rokopisa omenja letnica 1872. V rokopisni zbirki Deželnega arhiva v Gradcu je ta prepis označen kot *Abschrift nach dem im Pfarrarchive zu Maria Rast aufbewahrten Original* (StLA, Hs. 2, *Notata Rastensia* [prepis]; Zahn, *Kataloge des Steiermärkischen Landesarchives, Katalog der Handschriften*, 1–2). Za indeksom originalnega rokopisa zasledimo na vrhu naslednje strani pripis s svinčnikom: *Eine Abschrift der Raster Chronik befindet sich im Steiermärkischen Landesarchiv zu Graz; Meznerič, Notata Rastensia*.
- 15 Starejši prepis iz prve polovice 19. stoletja (UKM, Ms 77) obsega 80 listov (136 strani besedila [brez seznama na novo vpisanih učencev] in 18 strani indeksa), mlajši iz druge polovice 19. stoletja (UKM, Ms 78) pa samo 8 listov (besedilo do 17. rektorja, Tomaža Kreula).

o kaplanih-instruktorjih na šoli in o verskih igrah. Kronika se brez posebnega zaključka z letom 1760 konča.¹⁶

DOSEDANJE RAZISKAVE KRONIKE

Matija Wurzer beleži, da dolgoletni ruški župnik Marko Goličnik (župnik 1779–1820), ki je veliko pisal o Rušah, obravnavane kronike ni poznal. Očitno je bila dolgo spravljena med starejšimi dokumenti v tamkajšnji beneficijalni hiši.¹⁷ Odkril jo je Marko Glaser (1806–1889),¹⁸ poznejši kanonik in dolgoletni župnik pri Sv. Petru v Malečniku (župnik 1843–1889).¹⁹ Glaser je dal kroniko na novo vezati in jo je prevedel v nemški jezik.²⁰ Leta 1835 je nanjo opozoril avstrijski arheolog, leposlovec, potopisec in zgodovinar Johann Gabriel Seidl (1804–1875),

16 Meznerič, *Notata Rastensia*, 186v; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 153–54, 224. Prim. z opombo 11.

17 Beneficiatna hiša je bila zgrajena za časa župnika Štefana Jamnika (župnik 1702–1715), ki je zaslužen tudi za barokizacijo ruške cerkve in za izgradnjo novega župnišča leta 1714 (po požaru 1713). Štefan Jamnik je lastna finančna sredstva daroval še za ustanovitev beneficija ter za službi kaplana in učitelja (*Elementarlehrer*), ki sta morala delovati na latinski šoli. Ob smrti je skoraj celotno svoje premoženje (30.000 goldinarjev) zapustil ruški cerkvi in latinski šoli, ki je za časa njegovega župnikovanja dosegla največji razcvet; Wurzer, »Das Raster Gymnasium«; Wurzer, »Ruše, starodavna božja pot«, 188, 191–93, 207–9; NŠAM, Župnija Hoče, gradivo Mezneriča za ruško kroniko, št. 2. Štefana Jamnika kronist navaja kot »največjega dobrotnika ruške cerkve« (*Maximus hujus Eccle[si]æ Benefactor*; Meznerič, *Notata Rastensia*, 40r).

18 Wurzer nam ne postreže letnice odkritja kronike. Po mnenju avtorja prispevka je to bilo pred letom 1835. Rojeni Smolničan Marko Glaser je po končani gimnaziji v Mariboru nadaljeval s študijem filozofije in teologije v Gradcu ter bil leta 1829 posvečen za duhovnika. Duhovniška kariera ga je vodila v druge kraje, a se je pogosto vračal v rodno okolje, kjer je podeljeval zakramente, največkrat svojim sorodnikom (1835 na primer svojemu očetu sveto bolniško maziljenje). Kot mladenič se je preizkušal na literarnem področju. Zlasti v svojem zgodnjem obdobju, do leta 1840, je zlagal nabožne pesmi (pretežno v nemškem jeziku); Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«; Rezman, »Ruški domoljubi«, 22; Grahornik, »Genealogija rodbina Glaser oziroma Glazer«, 55–56.

19 O Marku Glaserju gl. Rezman, »Marko Glaser (Rušan'c pri Svetem Petru)«, 20–25, 28; Rezman, »Ruški domoljubi«, 21–23; Urlep, »Škof Slomšek in njegov pomočnik Marko Glaser«, 47–48; Grahornik, »Genealogija rodbina Glaser oziroma Glazer«, 60–61.

20 Wurzer, »Ruše, starodavna božja pot«, 186. Konec 19. stoletja je bil nemški prevod spravljen v župnijskem uradu Sv. Petra pri Mariboru; Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«, 2.

ko je v *Steyermärkische Zeitschrift* objavil o Rušah monografsko skico.²¹ Slonela je na izvlečkih iz obravnavane kronike, s čimer je izpostavil dvoje zanimivosti iz ruške preteklosti: latinsko šolo, ki je delovala v obdobju med letoma 1645 in 1764,²² in verske igre, ki so jih uprizarjali med letoma 1680 in 1722. Zanimanje za ruško latinsko kroniko vse od takrat ni zamrlo. O njej so do konca 19. stoletja na primer pisali Ignaz Kollmann,²³ Rudolf Gustav Puff,²⁴ Karl Weinhold,²⁵ že omenjeni Matija Wurzer, pa Josef Carl Hofrichter,²⁶ Ignacij Orožen,²⁷ Josef Andreas Janisch²⁸ in Fridolin Kavčič.²⁹ V prvi polovici 20. stoletja so jo denimo obravnavali Franc Kotnik,³⁰ Robert Baravalle,³¹ Janko Glaser³² in Filip Kalan.³³ V drugi polovici oziroma konec 20. stoletja so se ji bolj ali manj podrobneje posvetili Niko Kuret,³⁴ Leopold Kretzenbacher,³⁵ Drago

- 21 Seidl, »Maria Rast (Monographische Skizze)«, 23–40.
- 22 Seznam na novo vpisanih učencev je zajet le do leta 1760. Prim. z opombo 11.
- 23 Kollmann, »Maria Rast in Untersteyer, ein alter Wallfahrtsort und einst eine berühmte Academie«, 1–3.
- 24 Puff, »Geschichtliche Erinnerungen an die einstmalige Studienanstalt zu Maria Rast in Steiermark«; Puff, *Marburg*, 178; Puff, »Maria Rast bei Marburg«, 30–40.
- 25 Weinhold, *Weihnacht-Spiele und Lieder aus Süddeutschland und Schlesien*, 373.
- 26 Hofrichter, *Chronik der Pfarre Maria Rast in Untersteier*. Janko Glazer ima to delo za nekritično in nepopolno.
- 27 Orožen, *Das Bisthum*, 368–90.
- 28 Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark* (1885), s. v. »Maria Rast«, 225–26.
- 29 Kavčič, »Ruška gimnazija«.
- 30 Kotnik, »Nekaj črtic o slovenskih pasijonskih igrah na Koroškem«.
- 31 Baravalle, »Die geistlichen Spiele zu Maria-Rast«. Po mnenju Janka Glazerja je prispevek zaradi številnih napačnih podatkov neuporaben; gl. Glazer, »Verske igre v Rušah« [1985], 607, 616.
- 32 Glaser, »Verske igre v Rušah«, *Jutro*, 12. avgust 1932. Glaser je po drugi svetovni vojni priimek spremenil v Glazer. Njegov prispevek je v dopolnjenih izdajah izšel leta 1950, 1985 in 1995. V zadnjih dveh primerih sta bila prispevka (posthumno) dopolnjena s prevodi odlomkov iz ruške latinske kronike, ki se dotikajo ruške verske igre. Avtor prevodov je bil Jože Mlinarič; Marin, »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«, 58–59. Razen kjer je označeno drugače, se sklici na članek »Verske igre v Rušah« nanašajo na izdajo iz leta 1985.
- 33 Kalan, »Obris gledališke zgodovine pri Slovencih«. Po mnenju Marina je Kalanovo gledanje na ruške verske igre izrazito gledališko zgodovinsko, ob tem je zaradi svojega esejističnega pristopa napravil vrsto faktografskih napak; Marin, »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«, 58.
- 34 Kuret, »Ljudsko gledališče pri Slovencih: za 190-letnico rojstva Andreja Šusterja Drabosnjaka (* 6. maja 1768)«, 32.
- 35 Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast in Untersteiermark«.

Augustinovič,³⁶ Viktor Vrbnjak,³⁷ Jože Ciperle,³⁸ Jože Koropec,³⁹ Jože Mlinarič⁴⁰ in Marko Marin.⁴¹ Zadnjih poglobljenih raziskav je bila kronika, kot že navedeno, deležna v času malo po slovenski osamosvojitvi.

O PISCU

Avtor ruške latinske kronike, domačin Jožef Avguštin Meznerič (*Mesnerizh*, *Mesneritsch*), se je rodil do leta 1707 v Rušah.⁴² Matija Wurzer za kronistovega očeta navaja Janeza Feliksa,⁴³ ki se v ruški kroniki prvič omenja med učenci leta 1684.⁴⁴ Ta naj bi v Gradcu absolvirao retoriko,⁴⁵ pozneje pa v Rušah kar 35 let služboval kot organist, zborovodja in učitelj (predvsem glasbe).⁴⁶ Njegov sin Jožef Avguštin

36 Augustinovič, »Ruška šola«, v: *Ruška latinska šola*, ur. Jože Mlinarič, Bernard Geršak in Vili Rezman, 43–126; Augustinovič, »Ruška šola«, v: *Ruška latinska šola – historični kontekst*, ur. Vili Rezman, 27–40.

37 Vrbnjak, »Vzgoja in izobraževanje do srede 17. stoletja«.

38 Ciperle, »Ruška latinska šola, 350 let (1645–1995), Ruše 1995«, *Šolska kronika* 5 (1996): 304–8.

39 Koropec, »Ruše in njihova latinska šola«.

40 Mlinarič, »Ruška kronika; Mlinarič, »Seznam imen iz latinske kronike; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«; Mlinarič, »Cerkvene razmere na slovenskem Štajerskem v obdobju delovanja Ruške latinske šole«.

41 Marin, »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«.

42 Najstarejša ohranjena krstna matična knjiga za župnijo Ruše je iz leta 1750, zato točnega datuma krsta oziroma rojstva avtorja ruške kronike ne poznamo (Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«, 1). Kronist se je rodil do leta 1707, ker je moral biti ob duhovniškem posvečenju (1731) star 24 let (spregled za to potrebne starosti se ne omenja). Koropec njegovo rojstvo postavlja v leto 1705 (Koropec, »Ruše in njihova latinska šola«, 9). Podatek verjetno izhaja iz vizitacije leta 1760 (v Rušah 18. avgusta), ko se Meznerič omenja v starosti 55 let (*aetatis suae annorum* 55). Ob vizitaciji leta 1766 (v Rušah 6. julija) se sicer omenja v starosti 62 let (Attems, *Vizitacijski zapisniki savinjskega arhidiaconata goriške nadškofije 1751–1773*, 585, 732).

43 *Johann Felix Marin recte Mesnerizh* (Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«). O Marinih gl. Urlep, »Naše kalvarije«, 52–59.

44 *Marin Jo[ann]es Felix Rast[ensis] Subinde Organædus loci* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 60r).

45 Meznerič, *Notata Rastensia*, 83v. V seznamu učencev graškega kolegija leta 1695 v razredu gramatike zasledimo nekega Janeza (*Joannes*) Marina, brez vsakršne posebne oznake (Andritsch, ur., *Die Matrikeln der Universität Graz*, 3. zvezek: 1663–1710, 137).

46 Wurzer je o kronistovem očetu upravičeno sklepal iz več detajlnih opisov v ruški kroniki. Tako izvemo, da je bil Janez Feliks krščen 18. junija 1676 in je dvajset let pozneje postal v Rušah organist. 21. avgusta 1702 se je poročil z Marijo Margareto

naj bi si ime Marian nadel kot vnet Marijin častilec.⁴⁷ Nižjo šolo je (seveda) opravljal v domačem kraju, v ruško latinsko šolo je vstopil leta 1715.⁴⁸ V času teološkega študija je 19. septembra 1728 prejel nižje redove.⁴⁹ Subdiakonat je prejel 10. marca 1731,⁵⁰ diakonat pa na praznik apostolov Filipa in Jakoba, 1. maja 1731.⁵¹ Duhovniško posvečenje je prejel dva dni pozneje, 3. maja 1731.⁵² Slab mesec dni zatem, 27. maja 1731, je v Rušah skupaj z 32 duhovniki in številnimi verniki pel novo mašo.⁵³ S poučevanjem na ruški šoli je začel leta 1730 kot *minorista instructor*, tj. najnižji instruktor ali instruktor začetnik. Tedaj je na njej poučeval še z enim duhovnikom, kaplanom Jožefom Veithom. Kot kaplan in redni instruktor je službo nastopil leta 1732. Od 6. januarja do konca avgusta 1734 je opravljal tudi službo administratorja ruške župnije. Službo kaplana in rednega instruktora na latinski šoli je opravljal do 9. februarja 1742, ko je odšel za beneficiata v Vuzenico.⁵⁴

Vute (Wutte). Umrl je po skoraj 35 letih službe organista in bil 16. februarja 1730 pokopan v kapeli sv. Dizme ruške cerkve; Meznerič, *Notata Rastensia*, 65v, 86v, 106v, 159v; NŠAM, Ruše, MMK 1691–1745, 75; *ibid.*, PMK 1692–1737, 10; Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«, 1.

- 47 Pri Marianu je verjetno šlo za izpeljanko iz hišnega družinskega imena Marin. Leto pozneje, 1716, v ruški kroniki med učenci latinske šole zasledimo domačina Janeza Mihaela Mariana (*Marian Joannes Michael Rastensis*), ki se je pozneje – podobno kot (oče?) Janez Feliks – ukvarjal z glasbo, in sicer kot pevec z najvišjim glasom (diskantist; *Discantista*); Meznerič, *Notata Rastensia*, 139r. Leta 1704 v ruški kroniki najdemo Rušana Sebastijana Marina (*Marin Sebastianus Rastensis*), ki je pozneje postal jezuit (*ibid.*, 110v). Še desetletje prej v njej najdemo brata Marin iz Ruš, Janeza Krstnika in Sebastijana, od katerih je prvi pozneje postal duhovnik (*ibid.*, 78v). Leta 1693 se še enkrat več omenja Janez Krstnik Marin iz Ruš, ki je pozneje prav tako deloval kot duhovnik (!) (*ibid.*, 76r). Ob vizitaciji leta 1756 je kronist Meznerič označen kot *eximius promotor cultūs Mariani*; Attems, *Vizitacijski zapisniki 1751–1773*, 305.
- 48 Meznerič, *Notata Rastensia*, 136v.
- 49 Označen kot *Joannes Augustinus Memeristek, Styrys, Maria-Rastensis*; *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini*, 2015, 42; Volčjak, *Ordinacijski zapisniki Oglejskega patriarhata za slovensko ozemlje v 18. stoletju*, Ljubljana 2020, 106.
- 50 Označen kot *Joannes Augustinus Memoretich, Styrys, Maria Rastensis*; *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini*, 2019, 62.
- 51 Označen kot *Joannes Augustinus Memesitsch, Styrys, Marichaschensis*; *Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini*, 2019, 63; Volčjak, *Ordinacijski zapisniki Oglejskega patriarhata*, 114.
- 52 Volčjak, *Ordinacijski zapisniki Oglejskega patriarhata*, 114.
- 53 Meznerič, *Notata Rastensia*, 160r.
- 54 Beneficij (v Vuzenici) je ustanovil Štefan Jamnik, ki je bil najprej bistriški župnik, nato med 14. decembrom 1702 in 7. aprilom 1715 ruški župnik, naposled pa med

V tem času mu je pri delu verjetno pomagal resignirani ruški župnik Henrik Sigmund (tudi Žiga) Jamnik⁵⁵ ali pa supernumerarij, ki ga je občasno imela ruška župnija.⁵⁶ To je na primer bil upokojeni jezuit Matija Lavrenčič. Mravljak piše, da je bil Meznerič vuzeniški kaplan v letih 1737 in 1742–44.⁵⁷ Iz Vuzenice je odšel na gospodstvo Ravno polje grofa Sauerja in se od tam 1. julija 1747 vrnil v Ruše kot beneficiat Jamnikovega beneficija,⁵⁸ a je kot nekdanji instruktor na šoli gotovo pomagal pri vzgoji in izobraževanju otrok. Kroniko je zagotovo napisal v zadnjem obdobju delovanja latinske šole. Meznerič je umrl po 28. juliju 1773, ko se zadnjič omenja v vizitacijskih zapisnikih.⁵⁹

Za boljšo predstavo o piscu ruške kronike lahko dodamo, da o sebi in svoji družini piše kar precej, a bolj ali manj prikrito. Ko se je leta 1715 navedel med učenci ruške latinske šole, se je poimenoval *Mario-philum indignissimus* (tj. najnevednejši med Marijinimi častilci).⁶⁰ Mezneričeva oporoka s 15. avgusta 1770 prča o njegovi skromnosti, pa tudi o veliki ljubezni do rodni Ruš, tamkajšnje cerkve in o njegovih prizadevanjih na področju kulture. V oporoki je namreč določil, naj ga pokoplje en sam duhovnik brez odvečnih ceremonij in ob skromnem zvonjenju na najbolj oddaljenem mestu ruškega pokopališča

letoma 1715 in 1741 še nadžupnik v Vuzenici. Prvega oktobra 1741 se je preselil domov v Ruše, kjer je umrl slabo leto pozneje, 24. septembra 1742. Dan zatem je bil prepeljan v Vuzenico, kjer so ga pokopali pri glavnih cerkvenih vratih; Meznerič, *Notata Rastensia*, 106v, 135v, 137v, 175v–177v; Mravljak, *Nadžupnija in dekanija Vuzenica*, 30–32; Wurzer, »Das Raster Gymnasium«, *Südsteirische Post*, 18. junij 1890, 1. Z oporoko je Jamnik volil 300 goldinarjev cerkvi Device Marije na Kamnu in tam ustanovil omenjeni beneficij. Iz obresti od te vsote je uživalec beneficija pri tej cerkvi poleg običajnih maš vsako leto daroval še dodatnih dvanajst maš; Mravljak, *Nadžupnija in dekanija Vuzenica*, 87. O Štefanu Jamniku gl. še opombo 63.

55 Da so bile povezave med Rušami in Vuzenico v tem času zelo močne, prča med drugim tudi podatek, da je bil Henrik Sigmund Jamnik med letoma 1708 in 1711 vuzeniški kaplan; Mravljak, *Nadžupnija in dekanija Vuzenica*, 48.

56 Supernumerarij je bil v tem primeru nadštevilni duhovnik, na splošno pa je izraz označeval ljudi, ki niso imeli stalne zaposlitve.

57 Mravljak, *Nadžupnija in dekanija Vuzenica*, 49.

58 Meznerič, *Notata Rastensia*, 180r; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 154; Koropec, »Ruše in njihova latinska šola«, 9.

59 Attems, *Vizitacijski zapiski 1751–1773*, 840. Najzgodnejša ohranjena mrliška knjiga za župnijo Ruše je iz časa 1691–1745, za obdobje 1746–79 pa je izgubljena. Nadškofijski arhiv Maribor hrani prepis Mezneričeve oporoke, izdane 15. avgusta 1770 (NŠAM, Župnijski fondi, Župnija Hoče, šk. 50/51, testament beneficiata Avgušтина Mezneriča iz 15. avgusta 1770 [prepis], 1r–2v).

60 Meznerič, *Notata Rastensia*, 136v; Mlinarič, »Ruška kronika«, 116–17.

(*in abjectissimo cæmeterii loco*).⁶¹ Celotno premoženje je zapustil domači cerkvi. Z naložbo kapitala v višini 6.000 goldinarjev je pri njej ustanovil beneficij, ki ga je namenil svetnemu duhovniku iz svojega sorodstva ali pobožnemu in učenemu Rušan, večjemu slovenskega jezika (*sclavonici Idiomatis gnarus*), ki bi pri cerkvi hkrati služboval kot rentni mojster.⁶² Veliko dobrega za Ruše pa je Meznerič naredil že za časa življenja. Leta 1740 je prispeval 500 goldinarjev za gradnjo dveh sob v beneficiatni hiši, eno namenjeno zanj, drugo pa za cerkveni arhiv in knjižnico.⁶³ To priča o tem, kako daljnosežen je bil njegov pogled in kako močno se je zavedal pomena ohranjanja dediščine svojega rojstnega kraja. Kot že omenjeno, so morali ruško latinsko kroniko sprva hraniti v beneficiatni hiši, ki je po hudem krajevnem požaru leta 1779 ostala razmeroma nepoškodovana.⁶⁴

Kronist Meznerič v uvodu svojega dela zapiše, da ga je k pisanju kronike spodbudilo dejstvo, da je o preteklosti ruške cerkve tako malo zapisanega, čeprav nekdanj temu ni bilo tako, a so se beležke o tem izgubile. Pri delu ga je vodila tudi želja, da bi pomagal pri razširjanju Marijinega češčenja, ki je v njegovem domačem kraju (nekdanj) tako zelo cvetelo.⁶⁵

Potrebno je še poudariti, da je ruška župnijska kronika nastala v času, ko so raziskave o »slavni« preteklosti mest in krajev doživljale razcvet. Predstavniki fevdalnega družbenega sistema, ki je prehajal v vse večjo krizo, so natančno preiskali svojo »zgodovino« in tako poskušali opozoriti na svoje stare pravice. Podobnega početja so se

61 NŠAM, Župnija Hoče, testament Mezneriča iz 1770, 1v.

62 Ibid. Beneficiat, uživalec Mezneričevega beneficija, je moral tedensko opraviti pet svetih maš, mesečno izpeljati križev pot, upravljati je moral gospodarstvo ruške cerkve in tamkajšnjemu mežnarju letno izplačati 4 goldinarje. Beneficij se je že leta 1786 prenesel na vzdrževanje kurata v Miklavžu na Dravskem polju, po ukinitvi tamkajšnje kuracije pa je bil leta 1794 združen z verskim skladom; Mlinarič, »Ruška kronika«, 117, 130; Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«, 2; Orožen, *Das Bisthum*, 377–78. Rentni mojster je bil nekakšen blagajnik oziroma ekonom, ki je skrbel za pobiranje rednih davkov in poravnavo stroškov, v tem primeru na posestvih ruške cerkve.

63 [...] *pro majore comoditate in domus Beneficialis superiore contiguo (ad cuius ædificationem Anno 1740 ex proprio quingentos florenos contribuci) duo cubacula, unum pro se, alterum pro Ereptione Ecclesiæ Mariæ Rastensis Archivio, seu Bibliotheca jure merito assignare possum* (NŠAM, Župnija Hoče, testament Mezneriča iz 1770, fol. 2r).

64 Wurzer, »Der Chronist von Maria-Rast«, 1.

65 Meznerič, *Notata Rastensia*, nepaginiran uvodni list (nagovor bralcu); Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 154–55, 161.

lotevala mesta in tudi vsi drugi, ki so pričakovali, da bi lahko odkrili, dokazali in poudarili svojo slavno preteklost. V takšnih »raziskavah«, ki so največkrat nastajale v obliki kronik (latinskih in tudi nemških) ali popisih svetovne zgodovine, se je resnica pogosto pomešala s fantazijami.⁶⁶

O DELU IN VSEBINI

V uvodu kronist poroča o uporabljenih virih. Snov je črpal iz »verodostojnih rokopisov«, zlasti iz rokopisov rektorja ruške cerkve Janeza Marije Liechtenheima (1500–1531) ter vikarjev Jurija Kozine (1644–1649) in Luke Jamnika (1676–1698).⁶⁷ Za podatke pred letom 1600 (prvih nekaj listov, do pagine 6r) velja ocena, da so manj verodostojni, za večino podatkov po tem letu (zlasti od srede 17. stoletja) pa lahko rečemo, da so (bolj) zanesljivi. Za obdobje 18. stoletja Meznerič ni imel več predlog in je snov najverjetneje črpal iz primarnih zgodovinskih virov ter zapisal to, kar je sam doživel. Poudariti velja, da se je s 17. stoletjem število primarnih virov zelo povečalo. Tako je lahko podatke izpisoval iz cerkvenih obračunov in gospodarskih knjig, o osebah pa tudi iz matičnih knjig,⁶⁸ vpisnic učencev in zapiskov o romarjih (kjer so bile beležke o njihovih darovih kot tudi o čudežih in milostih, ki naj bi jih prejeli na Marijino priprošnjo). Verjetno je Meznerič podatke iz omenjenih rokopisov in dokumentov izpisoval že v času pred svojim odhodom v Vuzenico (1742), kroniko pa začel pisati po vrnitvi leta 1747. Glede na precejšen upad na novo vpisanih učencev ruške latinske šole po letu 1756 (in ukinitvi šole po letu 1764) bi se lahko delu posvetil v svojem zadnjem življenjskem obdobju. Rokopis kaže, da je bila kronika napisana v kratkem časovnem obdobju, najverjetneje v razdobju nekaj let.⁶⁹

66 Vrbnjak, »Vzgoja in izobraževanje do srede 17. stoletja«, 20.

67 Luko Jamnika kronist označi za »ruškega Romula« in »ruškega očeta«. V kroniki je ob koncu leta 1698, letu Jamnikove smrti, zabeleženo, da je po uprizoritvi verske igre na ruško nedeljo, ko so najboljši učenci dobili nagrade, svečanost zaradi smrti podelitelja [Jamnika] odpadla (*sine tamen distributione præmiorum, quorum huc usque elargitor in pace quiescit*); Meznerič, *Notata Rastensia*, 94v; Wurzer, »Das Raster Gymnasium«, *Südsteirische Post*, 18. junij 1890, 1.

68 Nekatere starejše ruške matične knjige je upepelil požar, ki je zajel ruško cerkev leta 1779; Orožen, *Das Bisthum*, 387. O požaru z 2. avgusta 1713, ki je izbruhnil v župnijskem domu in je z izjemo cerkve upepelil vse hiše v Rušah, beremo tudi v kroniki; Meznerič, *Notata Rastensia*, 132v.

69 Mezneričevi izpiski, ki jih je pripravil za kroniko, in njegova oporoka (v prepisu) kažejo na to, da je bil na stara leta sorazmerno dobrega zdravja (NŠAM, Župnija

Kroniko lahko glede na vsebino razdelimo na dva dela. Strogo cezuro predstavlja leto 1645, ko je bila pod Jurijem Kozino v kraju ustanovljena latinska šola. Po uvodu in legendi o zidavi ruške cerkve sledi navajanje 36 rektorjev cerkve in leta 1625 omemba prvega vikarja, Rušana Marka Pavriča (*Pauritsh*), skupaj z nekaterimi podatki iz njegovega življenja.⁷⁰ Dogodki v prvem delu kronike so predstavljeni po obdobjih posameznih rektorjev cerkve, v drugem delu pa se obravnavajo znotraj enoletnega časovnega okvirja. V obeh delih Meznerič snov obravnava po natančno predvideni shemi, ki zaradi raznolikosti dogodkov do večjega izraza prihaja v drugem delu kronike. V prvem delu (do page 6r) je splošna shema običajno takšna: nastop rektorja cerkve, njegov značaj (vsi so Marijini častilci), njegov dar cerkvi, zanimiv dogodek iz posvetne ali cerkvene zgodovine, povrnitev k osebi rektorja z navedbo njegove smrti, pokopa in števila duhovniških let. Z letom 1645, ko je ruški duhovnik Jurij Kozina pri cerkvi ustanovil latinsko šolo, postaja opis dogajanja vse bogatejši. Kronist zato oblikuje novo pripovedno shemo: obravnavanje dogodkov in naštevanje podatkov po letih. V ospredju zanimanja sta v tem obdobju latinska šola in dogajanje v zvezi s cerkvijo. Splošna shema po letu 1645 (od page 6r) je navadno takšna: leto; nedeljska črka (*Litera Dominicalis*); kdaj v letu nastopijo 1. januar, velika noč, binkošti, obletnica posvetitve cerkve, ruška nedelja in prva adventna nedelja; vikar ali župnik, kaplani-instruktorji in drugi duhovniki v župniji; primicije (prve maše, nove maše) v Rušah; seznam učencev (priimek in ime, kraj ali dežela rojstva, pri večini poznejši poklic); število opravljenih maš; število obhajancev; zidave in popravila na cerkvi in župnišču, nabava cerkvene opreme, bratovščine, čudeži, slavlja; personalije župnikov in kaplanov (smrt, pokop, premestitev); darovi cerkvi; plemstvo, meščani in drugi pomembni ljudje (rojstva, krsti, poroke, pokopi); verske igre (v obdobju med letoma 1680 in 1722); organist, cerkovnik, cerkvena ključarja; cerkveni beneficiji; višina nabrane miloščine (od 1701 naprej). Nekateri podatki so pri kakšnem letu izostali, druge pa je kronist pričel beležiti pozneje ali samo v določenem obdobju (na primer o verskih igrah).⁷¹

Kronikalno delo je avtorju določalo slog. Stavki so preprosti in kratki, prevladuje priredje, zahtevnejših podrednih stavkov je zelo malo. Na podlagi daljših stavkov lahko sklepamo, da je bil Meznerič

Hoče, testament Mezneriča iz 1770, fol. 1r–2v; ibid., gradivo Mezneriča, št. 1 in št. 2; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 155).

⁷⁰ Meznerič, *Notata Rastensia*, 6r.

⁷¹ Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 155–56.

vešč latinskega jezika.⁷² Sčasoma se mu je nabralo vse več podatkov, ki jih je moral podati na čim krajši možni način.⁷³ Besedilo je želel popestriti s sinonimi in se tako izogniti monotonosti. Vanj je vključeval zanimive in pomembne zgodovinske dogodke, pri čemer ni zašel v pretiravanje. Postreže pa tudi z zgodovinskimi netočnostmi in pogosto podaja le delne resnice.⁷⁴

Prvi del kronike vsebuje legendo o začetkih ruške cerkve in njenih rektorjih, ki zgodbo o začetkih ruške cerkve (leta 900) in romarske poti (leta 905) postavi pregloboko v (fiktivno) preteklost. Intenzivna kolonizacija tega dela ozemlja se je dejansko pričela po letu 1091, po ustanovitvi benediktinske opatije Šentpavel na Koroškem. Tedaj je grof Engelbert Spanheimski samostanu med drugim podelil vas Ruše (*villam Röste*). Ruška Marijina cerkev je bila pozidana šele leta 1387 na pobudo opata Konrada III. Neuhoferja (1359–1391). Štirje najpomembnejši dogodki v obdobju srednjega veka so bili po kronistovem mnenju izum smodnika (okoli leta 1380), izum tiska in njegova uporaba (od okoli leta 1440), pričetek izdelave papirja (leta 1470) in izum ure (1480). Kot zadnji resnično pomemben dogodek za človeštvo v srednjem veku navaja Kolumbovo odkritje Amerike leta 1492. Za obdobje novega veka Meznerič izpostavlja izum optične leče in ga postavlja v leto 1544 (pripiše ga Jakobu Mazu iz holandskega Alkmaarja), uvoz tobaka v Evropo (ki ga pripiše Francozu Jeanu Nicotu leta 1550) in osmansko obleganje Dunaja leta 1683. Med cerkvenimi dogodki se mu je zdelo vredno omeniti tridentinski cerkveni zbor, ki ga umesti v leto 1554. Med dogodki na začetku 18. stoletja navaja upor Krucev ter njihovo plenjenje in uničevanje, ki naj bi povzročilo množične selitve prebivalcev Ljutomera, Ormoža, Velike Nedelje in Središča ob Dravi ter njihovo začasno naselitev v Rušah.⁷⁵ V drugem delu kronike navaja kronist poleg ustaljenih podatkov dragocene podatke o prezidavah cerkve in drugih cerkvenih stavbah, nabavi cerkvene opreme, vključuje pa tudi zgodbe, ki pripovedujejo o uslišanjih na Marijino priprošnjo (še

72 Dodaten dokaz za omenjeno trditev predstavlja njegova oporoka v latinskem jeziku, ohranjena v prepisu (NŠAM, Župnija Hoče, testament Mezneriča iz 1770, fol. 1r–2v).

73 Pri naštevanju učencev je uporabljenih veliko kratic in okrajšav, zlasti pri navedanju krajev (nega porekla).

74 Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 159–60; Mlinarič, »Ruška kronika«, 119–20.

75 Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 156–59; Mlinarič, »Ruška kronika«, 120. V povezavi z uporom Krucev velja izpostaviti podatek, da je bilo 16. septembra 1709 v Rušah preko 600 »beračev« (*Mendicantes ... ultra 600*); Meznerič, *Notata Rastensia*, 124r; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 196; Wurzer, »Ruše, starodavna božja pot«, 209; Koropec, »Ruše in njihova latinska šola«, 11.

posebej, če gre za rešitev ljudi iz dolgoletne sužnosti pod osmanskimi Turki). Omenja tudi znamenite osebe, ki so poromale v Ruše in cerkvi namenile dragocene darove. Poleg podatkov in dogodkov, ki zadevajo izključno cerkev, nam postreže z vrsto zanimivostmi: piše o poplavih, požarih, hudih zimah in epidemijah. Tako izvemo, da je 11. oktobra 1703 zaradi povodnji voda segala do stopnic glavnega oltarja ruške cerkve. 12. januarja 1709 je bil takšen mraz, da so na strehah zmrznile ptice, v hlevih živina in v kletih vino. 2. avgusta 1713 je zgorelo župnišče in vse hiše, požar naj bi prizanesel zgolj cerkvi. Kronist pogosto omenja epidemije, ki so razsajale v Rušah in njeni okolici. Kot posebnost beleži pojav kometa 2. februarja 1679, ki naj bi se po sončnem zahodu prikazoval vse do 2. julija, in naj bi napovedoval vojno, lakoto in kugo.⁷⁶

O VERSKIH IGRAH

Med podatki iz časa po letu 1645 so zagotovo med najzanimivejšimi tisti o verskih igrah. V obdobju štirih desetletij se je na šolskem odru zvrstilo okoli 80 iger. Verske igre, ki so jih v obdobju protireformacije gojili zlasti jezuiti in kapucini, so v Rušah slavile Marijo in so imele izrazit verskovzgojni namen. Najraje so posegali po zgodbah o čudežnih spreobrnitvah, zato so igre po vsej verjetnosti imele značaj miraklov.⁷⁷ Največkrat so jih uprizarjali na ruško soboto ali ruško nedeljo, ko je bil na prvo nedeljo po malem šmarnu v kraju glavni cerkveni shod ob prazniku Marijinega rojstva ali Marijinega imena (8. septembra). V prvi vrsti so bile verske igre namenjene številnim (domačim) ro-

76 Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 155, 157, 159, 177, 192, 196, 198.

77 Kronist imenuje gledališke igre »comoedia« in »actio comica«, kar pa ne pomeni, da je šlo za komedije. Z izrazom je želel zgolj poudariti, da ni šlo za tragedije. Jezuiti so poleg tragedije in komedije uvedli še mešani dramski zvrsti, t. i. tragikomedijo in tudi komitragedijo. Izraz »comoedia« je imel v različnih časovnih obdobjih in okoljih drugačen pomen kot danes. Španska književnost 16. in 17. stoletja si je pod »komedijo« predstavljala verzno dramo v treh dejanjih resne ali vedre vsebine, ki je bila (lahko) razdeljena na tri dni. Tematsko ozadje je lahko bilo zelo široko: od življenja visoke družbe do bibličnih in mitoloških tem. V romanskem prostoru je imela beseda poleg ožjega tudi širši pomen in je pomenila vsako vrsto dramske predstave nasploh. Najbližje današnjemu pomenu – kot »veseloigra« – se je izraz že od 16. stoletja dalje uporabljal v nemškem govornem prostoru; Deželak Trojar, »Teoretska opredelitev in vloga dramatike v jezuitskem redovnem ustroju«, 147–48; Ogrin, »Kodikološki opis rokopisa in besedilno izročilo pasijona«, 500.

marjem, ki so v kraj prihajali na božjo pot.⁷⁸ Prva predstava je bila uprizorjena leta 1680, za časa Luke Jamnika, ki je nad verskimi igrami bdel do svoje smrti (1698). Leta 1680 so »iz raznega zelenja na ruškem pokopališču napravili gledališki oder, na katerem so 14. septembra v popoldanskih urah domači igralci (tj. učenci) uprizorili v korist domače cerkve igro o mogočni zaščitnici Mariji«. ⁷⁹ Zaradi vse večjega števila nastopajočih in hkratnega porasta števila učencev na latinski šoli ter vse bolj množičnega obiska predstav je bil devet let pozneje (1689) postavljen nov gledališki oder, ki je stal deloma na pokopališču in deloma izven njega.⁸⁰ Povečano število gledalcev je mogoče razbrati iz naraščajočega števila obhajanih, ki jih je leta 1689 bilo že 27.395, do leta 1697 pa je ta številka narasla na 35.593.⁸¹ Večina (romarjev) je bila bržkone obhajanih v dneh ob prazniku Marijinega imena. Povečanemu številu gledalcev so se prilagodili z več ponovitvami iger.⁸² Leta 1690 so »trikrat zaigrali dramo o Mariji, kar je zelo povečalo nabirko. Samo na ruško nedeljo se je nabralo 300 goldinarjev«. ⁸³ Tudi za leto 1692 je znano, da je bila »trikrat izvedena igra, ki je prikazovala Marijino slavo. Zaslužnim učencem so po zadnji predstavi razdelili nagrade, ob velikem odobravanju občinstva in zvokih bobnov«. ⁸⁴ Leto pozneje je bil »s

78 Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike v zgodnjem novem veku na Slovenskem«, 174; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 614; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 104.

79 [...] in cæmeterio ex variis viridariis confectum pegma Theatrale, in quo hic loci prima actio comica die 14. Sept. horis pomeridianis de potentissimo Mariæ patrocinio à domesticis Actoribus ingenti cum Ecclesiæ fructu producta fuit (Meznerič, *Notata Rastensia*, 53r–v). Prim. Glazer, »Verske igre v Rušah«, 608; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 107–8. Z »raznim zelenjem« so verjetno mišljena manjša drevesa, grmi in vejevje, morda listje, s katerimi so okrasili preprost lesen oder iz desk; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 615; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 110–11.

80 [...] novum theatrum partim in- partim extra cæmeterium erectum [...] (Meznerič, *Notata Rastensia*, 69v).

81 Meznerič, *Notata Rastensia*, 69r, 89r.

82 Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 109–11, 122.

83 *Comædia Mariana ternis producta vicibus offertorium multum adauxit ita, ut solumodo Dominica Rastense 300 fl. numerantur* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 53r–v). Prim. Glazer, »Verske igre v Rušah«, 609.

84 *Actus Comici Marianum honorem exhibentes ternis producti Vicibus, ubi in ultimo actu præmia bene meritis è Scholastica juventute cum ingenti auditorum admiratione sub tympanorum clangore distribuebantur etc.* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 76r). Prim. Glazer, »Verske igre v Rušah«, 609.

precejšnjimi stroški postavljen velik gledališki oder». ⁸⁵ Uporaba glasbil med uprizoritvijo se v kroniki izrecno omenja (tudi) leta 1716, tedaj so to bile trobente in bobni (*inter tubicinum clangorum, tympanorumque fragorem*). ⁸⁶ Ruške verske igre so bile pretežno v latinskem jeziku. Posamezni vložki, zlasti komični prizori, so bili v govorjenem (ljudskem) jeziku, kar je bila praksa pri jezuitskih in še bolj v benediktinskih gledaliških igrarh. ⁸⁷ Leta 1700 se je na nedeljo, ko se je slavila obletnica posvetitve cerkve (13. junija), izvedla nemška deklamacija (*Germanica Declamatio*), ki jo je sestavil benediktinec p. Egidij. ⁸⁸ Deklamacija je bila na soboto in ruško nedeljo ponovljena v slovenskem prevodu (*in linguam Sclavonicam versa*), »ogledalo pa si jo je zelo veliko ljudi«. ⁸⁹ Tudi leto pozneje si je gledališke igre ogledala množica ljudi, takrat menda celo prek 20.000 (*ultra vinginti millia hominum*), ⁹⁰ a podatku seveda ne gre zaupati. Uspeha verskih iger ne potrjujejo le opisi, kako so jih gledalci sprejeli z ginjenostjo, solzami in pohvalami, pač pa tudi bogati prihodki, ki so se zaradi darežljivosti romarjev stekali v cerkveno blagajno. Verske igre so vsekakor predstavljale pomemben vir dohodkov, saj so na leto prinesle med nekje 200 in 300 goldinarjev. ⁹¹ Domnevamo lahko, da je del tega denarja šel za domačo latinsko šolo. Tudi 11. septembra 1706 je versko igro (s prologom, »osrednjim motivom« [*intermedium*] in epilogom) sestavil benediktinec, p. Sigfrid, sicer profes šentpavelskega samostana. ⁹² Igra je bila o [rimske] cesarju

85 *Sat amplum magnis sumptibus erectum Theatrum* [...] (Meznerič, *Notata Rastensia*, 77r). Prim. Glazer, »Verske igre v Rušah«, 609, 615. Nov oder je verjetno bil prilagojen baročnemu času in bolj sofisticiran (Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 110).

86 Meznerič, *Notata Rastensia*, 140v; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 612.

87 Glazer, »Verske igre v Rušah«, 615; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 114.

88 Morda je šlo za Egidija Zenegga iz Admonta. Gl. Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 115.

89 [...] *coram numerosissimo populo producta fuit* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 99r). Da je deklamacija pred romarji dosegla želeni uspeh, je torej bilo potrebno nemško pesem prevesti in se jo naučiti v slovenskem prevodu (Glazer, »Verske igre v Rušah«, 615).

90 Meznerič, *Notata Rastensia*, 103r.

91 Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike«, 174; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 615.

92 Šlo je za Sigfrida Schreyerja, ki je prihajal iz južnotirolskega Brunecka ter je živel med letoma 1666 in 1731. Kot profes se omenja leta 1685, kot pridigar pa od leta 1692. V šentpavlu je bil pridigar in zborovodja; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 117.

Jovianu (vl. 363–364), ki se je čudežno spreobrnil v krščansko vero.⁹³ V Rušah uprizorjene verske igre so torej uprizarjali na prostem, na cerkvenem dvorišču blizu pokopališča, kjer so zgradili oder. Okrasitev in scena sta bili (sprva) bržčas preprosti.⁹⁴ Igralci so bili (večinoma) domači učenci in učitelji brez kakšne posebne gledališke izobrazbe. Način igre je bil usklajen s takratnimi načini odrskega izražanja, po katerih se je moral igralec gibati vzporedno z rampo in neoporečno govoriti (deklamirati). Uspeh in sloves gledališkega igranja je bil odvisen od načina in kakovosti igralčevega govorjenja. Telesno izražanje je bilo omejeno z nošnjo kostuma in zunanjo patetiko. Osnovni kodeks položajev (pozicij) je bil povzet iz klasičnega baleta štirih položajev.⁹⁵ Občinstvo so sestavljali domačini, številni romarji iz bližnje okolice in svojci učencev.⁹⁶ Ugledni (plemiški) gledalci so verjetno lahko sedeli na stolih in klopeh, večina pa je predstavo spremljala stoje. Verske igre so največkrat izvajali zgodaj popoldan, trajale pa so do tri ure.⁹⁷ Leta 1707 je kronist posebej izpostavil dramo o vojvodi Viljemu Akvitanskem, ki je bila odigrana 10. septembra na soboto pred ruško nedeljo in je trajala okoli tri ure.⁹⁸ Zadnja novoveška gledališka predstava se je v Rušah odvila leta 1722. Zaradi hudega naliva na ruško nedeljo je bila

93 *Die 11. Septembris utpote Sabbato ante Dominicam Rastensem producta fuit actio Theatralis de Joviniano (sic!) Imperatore mirè correcto, Cujus Prologum, intermedium, et Epilogum composuit ARP. Sigefridus Ord. S. B. ad S. Paulum Professus (Meznerič, Notata Rastensia, 116v).* Prim. Glazer, »Verske igre v Rušah«, 611; Movrin, »Latinska šola v Rušah«, 167–256..

94 Za versko igro s 15. septembra 1709 je znano, da je kapucin p. German pekel prikazal z ognjem – čemur je ruški župnik nasprotoval – in si pri tem z ognjem ožgal desno oko, brado in obraz. Njegovo hitro okrevanje (v samo osmih dneh) so pripisali molitvi k čudodelni Devici, čeprav so velike zasluge šle k drugi Mariji, Mariji Jožefi [Eleonor] grofici Rabatta z Viltuša, ki je prispevala razna domača zdravila; Meznerič, *Notata Rastensia*, 116v; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 612; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 118–19; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 196. Zapis posredno kaže na to, da so pri ruških verskih igrah očitno občasno sodelovali tudi kapucini iz katerega od bližnjih samostanov (Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike«, 175).

95 Marin, »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«, 63.

96 Zaradi slovesa, za katerega so poskrbeli jezuiti preko svoje organizacijske mreže, lahko domnevamo, da so obiskovalci njihovih predstav prihajali tudi iz sosednjih habsburških dežel ali držav (Ogrske, Hrvaške) (Baravalle, »Die geistlichen Spiele zu Maria-Rast«, 2; Marin, »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«, 63).

97 Baravalle, »Die geistlichen Spiele zu Maria-Rast«, 2.

98 [...] *Comœdia de Guilielmo Aquitanix Duce, quæ circiter tribus horis duravit* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 119r).

prekinjena,⁹⁹ tako da so jo ponovili naslednjo nedeljo, 20. septembra, ko je bil praznik bratovščine žalostne Matere božje.¹⁰⁰

Ruške verske igre so imele značaj jezuitskih šolskih iger, a so nanje močno vplivali benediktinci, ki so šolsko igro gojili v nekoliko drugačnem stilu. Benediktinski samostan Šentpavel na Koroškem ni bil samo zemljiški gospod v Rušah, ampak so tamkajšnji menihi pri ruških verskih igrah tudi aktivno sodelovali (p. Egidij leta 1700 [?]; p. Sigfrid leta 1706). Benediktince srečamo tudi med dobrotniki, ki so prispevali denar za nagrade najboljšim učencem (p. Ernest grof Schrattenbach leta 1716).¹⁰¹ Za igre so skrbeli duhovniki, ki so kot instruktorji učili na domači latinski šoli. Po kroniki sodeč je veliko zaslug zanje imel Jožef Puepacher iz Brezna, ki je leta 1695 v Rušah nastopil službo cerkovnika in organista ter učitelja osnovnega razreda (*in elementaribus*), bil pa je tudi dober gledališki igralec (*bonus actor in comicis*). Leta 1720 se je zaradi starosti in bolezni odpovedal službi, 9. maja 1721 pa je »poln zaslug« (*meritissimus*) umrl. Morda ni naključje, da so kmalu po njegovi smrti verske igre v Rušah zamrle.¹⁰² Po Marinovem mnenju to ni povsem nujno, saj da je malo verjetno, da bi bila takšna vnema uprizarjanja odvisna samo od aktivnosti enega človeka. Vsako gledališko delo, še posebej, če je bilo zasnovano spektakularno (kot v Rušah), je bilo namreč odvisno od številnih sodelavcev. Res pa je, da se v kroniki z letom 1722 navedbe o ruških verskih igrah prenehajo.¹⁰³

99 [...] *quam ultima hic loci theatraliter producta comica actio, quae ob pluvias ingruentes* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 150r).

100 Meznerič, *Notata Rastensia*, 150r; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 614. Bratovščina žalostne Matere božje je bila ustanovljena leta 1716; Wurzer, »Ruše, starodavna božja pot«, 200–201.

101 Glazer, »Verske igre v Rušah«, 612; Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike«, 175; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 202.

102 Meznerič, *Notata Rastensia*, 83v, 147r, 148v; Glaser, »Verske igre v Rušah« [1932], 3; Glazer, »Verske igre v Rušah« [1985], 613–14; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 107–8.

103 Marin, »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«, 65–66. Sodeč po Mezneričevih zapiskih za kroniko je »ruška cerkev« (*kirche zu Räst*) šele leta 1734 »izgubila« (prodala?) številne rokopise, gledališke igre, knjige, zvezke z glasbenimi deli in tudi instrumente (*seynd ville schrifftten, comödien, bucher, und musicalien, auch instrumenten verlohren gangen*). Leto pozneje so veliko gledališče pri cerkvi porušili, scene in klavzuro (morda zaprti del gledališča, za igralce) pa prodali na dražbi (*Ist d[a]s grosse theatrum abgebrochen, die scenen und clausur[en] außgepotten*) (NŠAM, Župnija Hoče, gradivo Mezneriča za ruško kroniko, št. 2). Prodaje so bile morda povezane s prekomernimi cerkvenimi stroški iz leta 1733, ko je bil »nepotrebno in nesmiselno povišan cerkveni stolp«. Stroški so znesli preko tisoč goldinar-

O LATINSKI ŠOLI

Največji del kronike obsegajo sezname učencev, ki so se šolali na ruški latinski šoli. Pred ustanovitvijo jezuitskega kolegija in gimnazije v Mariboru leta 1758 je to bil najpomembnejši javno dostopen šolski zavod na ozemlju Spodnje Štajerske.¹⁰⁴ Šola je delovala v obdobju med letoma 1645 in (vsaj še) 1764.¹⁰⁵ Prvo šolsko leto je pričela s sedemnajstimi učenci: sedem je bilo Rušanov, štirje so bili iz Kamnice, po eden pa je prihajal iz Fale, Limbuša, Maribora, Ptuja, Vitanja in Cmureka. Število učencev se je postopoma večalo in je leta 1698 doseglo rekordno število 220 na novo vpisanih otrok.¹⁰⁶ V skoraj 120 letih se je v Rušah šolalo 6.872¹⁰⁷ otrok iz vse tedanje Notranje Avstrije, deloma tudi iz Hrvaške, Dalmacije, Furlanije, Italije, Ogrske in Češke.¹⁰⁸ Največ otrok je prihajalo iz (spodnje)štajerskih mest,¹⁰⁹ veliko jih je bilo tudi iz koroških in kranjskih mest.¹¹⁰ Zelo veliko otrok je prihajalo iz bližnjih

jev (*sine necessitate ædificius thuris absurdè in altius erectum sumptibus Ecclesiæ ultrò mille florennos constitit*; Meznerič, *Notata Rastensia*, 163v; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 210).

- 104 Po mnenju Vlada Schmidta je zavod po svojem značaju imel stopnjo nižje gimnazije; Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem* 1, 116–17. Izraz »gimnazija« so uveljavili jezuiti v času katoliške prenove. Po Vrbnjaku za latinske šole ne moremo reči, da je šlo za gimnazije, ampak za elementarne šole. To je pomenilo, da za sprejem učenca v šolo ni bila zahtevana predizobrazba, ampak določena starost. Namenjena je bila vsakomur, ne glede na njegov bodoči poklic in razredno pripadnost, učni jezik v teh šolah pa je bila materinščina; Vrbnjak, »Vzgoja in izobraževanje do srede 17. stoletja«, 9.
- 105 Za učence, vpisane do leta 1764, gl. NŠAM, Župnija Hoče, gradivo Mezneriča za ruško kroniko, št. 1.
- 106 Meznerič, *Notata Rastensia*, 89v–93v.
- 107 V številko je zajetih tudi sedem učencev, ki so bili v šolo vpisani do leta 1764, pri čemer sam kronist za obdobje 1645–1750 navaja preko 6.600 učencev (*ad instructionem adducti juvenes ultrá – 6600*; NŠAM, Župnija Hoče, gradivo Mezneriča za ruško kroniko, št. 1). Gl. opombo 124. Augustinovič, »Ruška šola«, 52, navaja številko 6.681, zato podatki iz njegove analize, ki jih navajam v nadaljevanju, niso povsem zanesljivi.
- 108 Leta 1666 je izpričan tudi Anglež (*Dubliner Edvardus Anglus*), ki je pozneje služboval kot oficial oziroma nižji uradnik grofa Leslieja na Ptuj; Meznerič, *Notata Rastensia*, 30r.
- 109 Augustinovič na primer beleži 758 učencev iz Gradca, 594 iz Maribora, 188 iz Ptuja, 181 iz Radgone, 110 iz Slovenske Bistrice, 106 iz Slovenj Gradca in 78 iz Celja; Augustinovič, »Ruška šola«, 74. Glede njegove analize gl. opombo 106.
- 110 Po Augustinoviču jih je denimo 113 prihajalo iz Celovca, 53 iz Ljubljane, 28 iz Beljaka in 18 iz Škofje Loke; Augustinovič, »Ruška šola«, 74.

trških krajev¹¹¹ in vasi.¹¹² Zdi se, da so manj premožni prihajali iz bližnjih krajev. Družbeni izvor je mogoče določiti za okoli 85 % učencev.¹¹³ Skupno število dečkov iz vrst višjega plemstva (grofje, baroni), ki so se tukaj pripravljali na jezuitske kolegije, je bilo 630 ali dobrih 9 %.¹¹⁴ V času šolanja na latinski šoli je umrlo vsaj trinajst učencev; leta 1712 je na primer učenec utonil v Dravi.¹¹⁵ Veliko ruških učencev je doseglo pomembne položaje tako v cerkvenih kot v svetnih poklicih.¹¹⁶ Za zadnja leta obstoja šole kronist razumljivo ni mogel spremljati nadaljnje poti njenih učencev. Podobno je tudi pri nekaterih, ki so tja prišli od daleč.¹¹⁷ Da so se kronistu pri beleženju podatkov o učencih primerile mnoge napake, je že leta 1875 opozoril Ignacij Orožen.¹¹⁸

Z ustanovitvijo jezuitskega kolegija (in gimnazije) v Mariboru leta 1758 se je večina učencev ruške latinske šole morda prepisala nanj(o). V letih 1759 in 1760 je bil v Rušah na novo vpisan le po en učenec. Velik

111 Največ jih je bilo iz Slovenskih Konjic (136), Lovrenca na Pohorju (89), Vuzenice (88), Laškega (69), Vojnika (59) ter Lipnice in Žalca (po 51); Augustinovič, »Ruška šola«, 76.

112 Od manjših krajev oziroma vasi so poleg domačih Ruš (353 učencev ali dobrih 5 % vseh) prihajali iz Kamnice (84), Selnice (64), Jarenine (62), Limbuša (54) in Ivnika (48); Augustinovič, »Ruška šola«, 77; Wurzer, »Nekdanje šole v Rušah«, 265.

113 Od tistih neoznačenega porekla poznamo za 206 učencev le pokrajinsko pripadnost, za 821 učencev pa ni nobenih podatkov. Iz Furlanije je bilo 86 učencev, iz Koroške 80, od teh 43 iz Labotske doline; Augustinovič, »Ruška šola«, 52–54, 74–76.

114 Avtor prispevka sem naštel 263 učencev iz grofovskih vrst (po Augustinoviču 258) in 367 učencev iz vrst baronov (po Augustinoviču 363). Pri tem predpostavljam, da v letih 1761–64 na ruško šolo ni bil vpisan noben učenec iz vrst visokega plemstva. Po Augustinoviču je ruško šolo obiskovalo 2.826 meščanskih otrok (ali okoli 43 %), 1.185 trških otrok (slabih 18 %) in 1.001 podložniških otrok (slabih 15 %); Augustinovič, »Ruška šola«, 52–54; gl. tudi Koropec, »Ruše in njihova latinska šola«, 12; Wurzer, »Das Raster Gymnasium«, *Südsteirische Post*, 7. junij 1890, 1.

115 *Stoper Antonius Marburg[ensis] in balneo Dravi submersus* (Meznerič, *Notata Rastensia*, 130r). V ruški in mariborski mrliški matični knjigi ni zaveden (NŠAM, Ruše, MMK 1691–1745, 43–44; Maribor – Sv. Janez Krstnik, MMK 1664–1762, 208–11).

116 Njihov kasnejši poklic je kronist navedel za 2.915 učencev (slabih 44 %). Največ je bilo članov nižje duhovščine (1.197) in redovnikov (833), sledili so uradniki (312) in umetniki (117); Augustinovič, »Ruška šola«, 119–20.

117 Augustinovič, »Ruška šola« [1996], 28.

118 Orožen, *Das Bisthum*, 387–89. Gl. tudi Wurzer, »Das Raster Gymnasium«, *Südsteirische Post*, 18. junij 1890, 3.

upad števila učencev je zaznati že v obdobju 1743–53, ko jih je bilo letno na novo vpisanih med pet in devet.¹¹⁹ Mnogi učenci šolanja niso zaključili, najboljši pa so ob ruški nedelji dobili nagrade.¹²⁰ Verske igre in ruška nedelja so namreč časovno sovpadale z zaključkom šolskega leta. Ureditev latinske šole, pripravljanje šolskih iger in podeljevanje nagrad najboljšim učencem močno spominja na ureditev jezuitskih gimnazij.¹²¹ Ker je bil velik del učencev slovenskega porekla, prav tako njihovi učitelji, se je slovenščina upoštevala vsaj v najnižjem razredu, kjer so učili organist, cerkovnik in še kak instruktor. O učnih predmetih na latinski šoli iz kronike izvemo zelo malo. Poleg nemškega in slovenskega jezika se je zagotovo poučevala geometrija. Domnevamo lahko, da so učni predmeti bili takšni, kot so jih poznale jezuitske gimnazije na nižji stopnji. Vsekakor se je poučeval tudi latinski jezik, ki je tedaj predstavljal osnovni predpogoj za nadaljnje višje šolanje. Verjetno je bil eden od namenov uprizarjanja verskih iger urjenje učencev v latinskem jeziku.¹²²

119 Leta 1754 sta bila na novo vpisana samo dva učenca, kar se je ponovilo še v letih 1757 in 1758 (Meznerič, *Notata Rastensia*, 184r, 186r–v). Upad števila učencev ruške šole lahko povežemo s smrtjo Štefana Jamnika (1665–1742), velikega dobrotnika ruške cerkve in tamkajšnje šole (Meznerič, *Notata Rastensia*, 40r, 176v–177v; Mlinarič, »Ruška latinska kronika«, 215). Gl. tudi opombi 53 in 63.

120 Mlinarič, »Ruška kronika«, 123; Kretzenbacher, »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast«, 104; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 613. Svečana podelitev nagrad je med letoma 1680 in 1722 potekala po zadnji uprizoritvi gledališke igre. Odpadla je v letih, ko verske igre niso bile uprizorjene, tj. leta 1691, 1710, 1713 in 1719–21. Morda kronist v teh letih o gledaliških igrah ni zapisal ničesar zaradi pomanjkljivosti beležk, po katerih je sestavljal kroniko (Glazer, »Verske igre v Rušah«, 613). Leta 1713 uprizoritve zagotovo ni bilo, saj je 2. avgusta pogorelo župnišče s celotno vasjo, ostala je le cerkev. Na Štajerskem je tega leta divjala tudi kuga (2. *Augusti sub Cæna circa Septima exortum incendium in domo parochiali omnia devastans exceptâ Sola Ecclesiâ [...] Audita præterea fuit varys in locis grassari truculenta Epidemiæ Pues, quam Deus hic loci misericorditer avertit*; gl. Meznerič, *Notata Rastensia*, 132v).

121 Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike«, 174–75; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 613. Na možnost jezuitskega vpliva nakazujejo naslovi nekaterih dramskih predstav (o Florindi leta 1702; o Viljemu Akvitanskem leta 1707; o Janezu Nepomuku leta 1711), ki so jih pred tem igrali tudi v jezuitskem kolegiju v Ljubljani; Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike«, 175. O jezuitskem učnem programu gl. Ciperle, »Jezuitski učni program in njihovi študiji«; prim. tudi Deželak Trojar, »Ohranjeni kronikalni zapisi«, 111 in nasl.

122 Meznerič, *Notata Rastensia*, 94v; Glazer, »Verske igre v Rušah«, 615; Augustinovič, »Ruška šola« [1996], 27–28; Vrbnjak, »Vzgoja in izobraževanje do srede 17. stoletja«, 20–25. Jezik ruških verskih iger v kroniki zvečine ni opredeljen,

Kronist na seznam učencev vsako leto dodaja le nove učence, učencev višjih letnikov pa ne omenja. Uvodoma našteva učence iz vrst visokega plemstva (grofje, baroni), ostale pa po abecednem vrstnem redu. Nekajkrat v seznamu plemičev doda take, ki niso bili plemiškega stanu, a so pozneje v družbi dosegli visok položaj. Pri večini učencev je navedeno njihovo krajevno ali deželno poreklo in poznejši poklic, pri plemičih pa le položaj v državni ali cerkveni službi. Na zmanjšanje ugleda ruške latinske šole poleg splošnega upada števila na novo vpisanih učencev po letu 1742 kaže tudi število učencev iz vrst visokega plemstva. V letih 1728–30, 1733–35, 1742–46 in od leta 1749 naprej med njimi ni bilo nobenega učenca-plemiča, v letih 1713, 1732, 1737–39 in 1741 pa je bil med takimi samo po eden.

Ustanovitelj ruške latinske šole in njen prvi vodja je bil domači duhovnik, vikar Jurij Kozina. Funkcija vodje šole je pripadla tudi njegovim naslednikom, ki so za svoje pomočnike in učitelje izbirali sposobne kaplane, na katerih je slonelo glavno breme šolskega dela. Ker je bilo torej mesto ruškega vikarja (pozneje župnika) od tedaj povezano s posebno in izredno pomembno nalogo, so bili za to mesto primerni le sposobni in ambiciozni ljudje. To potrjuje tudi izobrazbena struktura ruških duhovnikov. Po letu 1645 so tukaj po večini delovali (zelo) izobraženi ljudje. Mnogi med njimi so pred službovanjem v Rušah ali po njem opravljali pomembne cerkvene službe ali pa zasedali večje župnije. Kar je veljalo za ruške vikarje (župnike), to smemo zapisati tudi za kaplane-instruktorje. Mnogi med njimi so namreč prav tako dosegli visoko izobrazbo in pozneje opravljali vidnejše cerkvene službe ter postali župniki v pomembnih župnijah. V času obstoja latinske šole je bila več kot polovica ruških duhovnikov (župnikov) domačinov, med njimi kar štirje iz nadarjene in podjetne družine Jamnik. To priča o tem, da so bili Rušani ponosni na svojo latinsko šolo in pri trudu zanje zelo zavzeti. Predlagalno pravico za imenovanje ruškega vikarja (župnika) je imel hoški nadžupnik, ki je kandidate verjetno dobro poznal in je morda deloval na podlagi poznavanja svoje nadžupnije. Pri imenovanju je verjetno sodeloval še arhidiakon. Zdi se, da je šlo za temeljito domišljen sistem. Polovica ruških vikarjev (župnikov) je pred nastopom svoje duhovniške službe in službe vodje šole opravljala funkcijo instruktorja na latinski šoli. Tako jim je bilo zaupano delo že dobro poznano in so se zato lahko hitro znašli v tej vlogi. Zanimive so tudi ugotovitve o tamkajšnjih instruktorjih (učiteljih). Povečini so to bili mladi ljudje, veliko jih je službo v Rušah nastopilo takoj po končanih

zato lahko o tem zgolj ugibamo; Deželak Trojar, »Zametki in razcvet duhovne dramatike«, 175.

študijih. Največkrat so to službo opravljali le kratek čas, pogosto ne dlje kot leto dni. Mnogi med njimi delu zaradi pomanjkljive pedagoške izobrazbe niso bili kos, drugi pa do dela niso čutili posebnega nagnjenja in so ga raje opustili. Povprečno je službena doba na ruški šoli trajala okoli štiri leta (od tri do pet let). Najdlje je z mladino delal prav kronist Meznerič, ki je bil instruktor leta 1730 in nato med letoma 1732 in 1742. Domnevamo lahko, da je na šoli pomagal tudi v njenem zadnjem obdobju obstoja, ko se je vrnil iz Vuzenice, torej med letoma 1748 in (vsaj do) 1764.¹²³

Po ustanovitvi jezuitskega kolegija in gimnazije v Mariboru (1758) je ruška latinska šola hitro zamrla.¹²⁴ Upadanje števila učencev je zaznavno od leta 1743 naprej, v letih 1759–61 se je v šolo na novo vpisal le po en učenec.¹²⁵ Posledično je upadlo tudi število obhajanih. Leta 1754 jih je še bilo 31.646. Samo šest let pozneje je njihovo število upadlo na 9.524, leta 1764 pa je splahnelo na vsega 3.401.¹²⁶

ZAKLJUČEK

Župnijski urad v kraju Ruše (pri Mariboru) hrani rokopisno kroniko manjšega formata (okoli 16 × 19 cm) iz časa po letu 1764, ki jo je napisal domačin Jožef Avguštin Meznerič, imenovan Marian. Napisana je v latinskem jeziku in obsega 187 popisanih listov. Rokopis ruške latinske kronike kaže, da je bila zapisana v kratkem časovnem obdobju, morda v nekaj letih. Najverjetneje se je to zgodilo kmalu po ukinitvi tamkajšnje latinske šole. Konec 19. stoletja, za časa ruškega župnika Matije Wurzerja, je bil kroniki

123 Augustinovič, »Ruška šola« [1996], 28–30.

124 Curk, »Nekdanji jezuitski kolegij v Mariboru in njegov gradbeni mojster Janez Fuchs«, 106; Semlič Rajh, Oman in Mlinarič, *Maribor*, 200.

125 Meznerič, *Notata Rastensia*, 177v–186v; Augustinovič, »Ruška šola«, 44, 53–54. Po Mezneričevem gradivu sodeč je bil leta 1761 na novo vpisan en učenec, v letih 1762–64 pa sta bila med na novo vpisanimi po dva. Podatkov od leta 1765 ni več, kar bi lahko pomenilo, da je latinska šola v Rušah prenehala z delovanjem (NŠAM, Župnija Hoče, gradivo Mezneriča za ruško kroniko, št. 1). Že predtem so v sredstva za vzdrževanje latinske šole močno zarezale terezijanske cerkvene reforme, s katerimi so bili na primer po letu 1753 postopoma odpravljeni številni (tudi Marijini) prazniki ter omejene božje poti in procesije; Ambrožič, »Posledice terezijanskih reform in ukrepov v Cerkvi na Slovenskem«, 222, 226–27. Najzgodnejše vpisnice za jezuitski kolegij oziroma gimnazijo v Mariboru niso ohranjene, tako da njenih učencev ne moremo primerjati z učenci na ruški latinski šoli.

126 NŠAM, Župnija Hoče, gradivo Mezneriča za ruško kroniko, št. 1.

dodan kratek indeks. Ruška kronika spada med najzanimivejše župnijske kronike in pomembnejše rokopisne vire na Štajerskem. Kronist Meznerič jo je napisal na podlagi »verodostojnih rokopisov«, zlasti iz rokopisov rektorja ruške cerkve Janeza Marije Liechtenheima (1500–1531) ter vikarjev Jurija Kozine (1644–1649) in Luke Jamnika (1676–1698). V njej je popisal kratko zgodovino cerkve, vrsto njenih rektorjev, vikarjev in župnikov, nekatere krajevne dogodke in podatke po letu 1645, ko se je ustanovila latinska šola, pa tudi sezname učencev, podatke o kaplanih-instruktorjih na šoli in o verskih igrah. Glede na vsebino lahko kroniko razdelimo na dva dela, pri čemer strogo cezuro predstavlja leto 1645, ko je bila v Rušah pod duhovnikom Jurijem Kozino ustanovljena latinska šola. Podatki pred letom 1600 veljajo za manj verodostojne, za večino podatkov po tem letu, zlasti od srede 17. stoletja naprej, pa lahko rečemo, da so (bolj) zanesljivi. Za obdobje 18. stoletja je Meznerič snov najverjetneje črpal iz primarnih zgodovinskih virov in zapisal to, kar je sam doživel. Največji del kronike obsegajo sezname učencev, ki so se šolali na ruški latinski šoli. Pred ustanovitvijo jezuitskega kolegija in gimnazije v Mariboru leta 1758 je to bil najpomembnejši javno dostopen šolski zavod na ozemlju Spodnje Štajerske. V obdobju med letoma 1645 in 1764 se je v Rušah šolalo 6.872 otrok, ki jim je pridobitev osnovne izobrazbe odpirala pot k višjim študijem. Učenci ruške latinske šole so prihajali iz celotnega ozemlja današnje Slovenije, iz vseh avstrijskih dežel, pa tudi iz Hrvaške, Dalmacije, Furlanije, Italije, Ogrske in Češke. Med podatki iz časa po letu 1645 so med najzanimivejšimi še tisti o verskih igrah, ki so jih v kraju uprizarjali med letoma 1680 in 1722. V obdobju štirih desetletij se je na šolskem odru ob domači cerkvi zvrstilo okoli 80 iger. Verske igre, ki so jih v obdobju protireformacije gojili zlasti jezuiti in kapucini, so v Rušah slavile Marijo in so imele izrazit verskovzgojni namen. Največkrat so jih uprizarjali na ruško soboto ali ruško nedeljo, ko je bil na prvo nedeljo po malem šmarnu v kraju glavni cerkveni shod ob prazniku Marijinega rojstva ali Marijinega imena (8. septembra). V prvi vrsti so bile namenjene številnim (domačim) romarjem, ki so prihajali v Ruše in bližnjo Puščavo na božjo pot.

N°. 1.

6

Edificium Marianae Caliae in fast maximis sumptibus consummatum
fuit Anno Domini 905. Dein successu temporis ab Anno
1645 usq. 1750. Neomytharum primitiae universim celebratae 104.
Eodem tempore ad instructionem adducti iuvenes ultra - 6000.
e quibus multi ad altiores honores apices pervenerunt.
Ab Anno 1680 usq. 1722 inclusivè 80 circiter producti in
Theatro vultu sumptuoso, actus Comici, ubi saepius benemeren-
ti iuventuti distributa fuerunt pecunia. Jam vero gubern-
ante Josepho Umes Baracho.

Anno	Sacra peracta	Communicati Circiter.	Iuvenes nec adducti	Primitiae
1750.	2358.	34236.	6.	—.
1751.	2354.	40147.	9.	1.
1752.	2259.	36388.	7.	—.
1753.	2020.	31346.	5.	—.

Gubernante Martino Hrapoth.

1754.	2000	31648.	2.	—.
1755.	1928.	28870.	5.	—.
1756.	1838.	20383.	8.	—.
1757.	1586.	16738.	2.	—.
1758.	1497.	13720.	2.	—.
1759.	1940.	14152.	1.	—.
1760.	1742.	9524.	1.	—.
1761.	1577.	8910.	1.	—.
1762.	1595.	6220	2.	—.
1763.	1427.	6908	2.	—.
1764.	1546.	3401	2.	—.
1765.				

Slika 1: NŠAM, Župnijski fondi, Hoče, Ruška kronika gradivo Avgušтина Mezneriča, šk. 52.5

BIBLIOGRAFIJA

Viri

NŠAM – Nadškofjski arhiv Maribor

- Župnijski fondi, Župnija Hoče, šk. 50/51, testament beneficiata Avgušтина Mezneriča iz 15. avgusta 1770 (prepis), fol. 1r–2v.
 - Župnijski fondi, Župnija Hoče, šk. 52, gradivo beneficiata Avgušтина Mezneriča za ruško kroniko, št. 1 in št. 2.
 - Matične knjige, Župnija Ruše, mrliška matična knjiga (MMK) 1691–1745; poročna matična knjiga (PMK) 1692–1737.
 - Matične knjige, Župnija Maribor – Sv. Janez Krstnik, MMK 1664–1762.
- stLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Gradec
- Handschriftensammlung (Hs.) 2, *Notata Rastensia* [prepis iz 19. stoletja].

UKM – Univerzitetna knjižnica Maribor

- Rokopisna zbirka, Ms 77, Meznerič, Jožef Avguštin, *Notata Rastensia ex antiquissimis documentis desumpta et variis fide humana dignis autographis synoptice descripta* [Ruška kronika. Sestavil Jožef Avguštin Meznerič. Prepis.] – [Ruše, 1. polovica 19. stoletja] 80 listov. Provenienca neznana. Dar pred 1925.
- Rokopisna zbirka, Ms 78, Meznerič, Jožef Avguštin, *Notata Rastensia ex antiquissimis documentis desumpta et variis fide humana dignis autographis synoptice descripta* [Ruška kronika. Sestavil Jožef Avguštin Meznerič. Prepis začetnih strani.] – [Ruše, 2. polovica 19. stoletja] 8 listov. Provenienca neznana. Dar pred 1925.

ŽA – Župnijski arhiv, Ruše

- Jožef Avguštin Meznerič (Marian), *Notata Rastensia ex antiquissimis documentis desumpta et Varijs, fide humana dignis, autographis Synopticè descripta*. [Maria Rast, po 1764].

Objavljeni viri

- Andritsch, Johann, ur. *Die Matrikeln der Universität Graz*. Zv. 3, 1663–1710. Gradec: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1987.
- Attems, Karel Mihael. *Vizitacijski zapisniki savinjskega arhidiakonata goriške nadškofije* = *Atti delle visite pastorali nell'arcidiaconato di valle Saunia della arcidiocesi di Gorizia* = *Die Berichte der Pastoralvisitationen im Archidiaconat Saunien der erzdiozese Görz: 1751–1773*, ur. Anton Ožinger. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.

- Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini. V letu 2014 zbrana dokumentacija o arhivskem gradivu v tujini, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2015.
- Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini. V letu 2018 zbrana dokumentacija o arhivskem gradivu v zamejstvu in po svetu, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence.* Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2019.
- Höfer, Rudolf K[arl]. *Die landesfürstliche Visitation der Pfarren und Klöster in der Steiermark in den Jahren 1544/1545. Edition der Texte und Darstellung zu Nachrichten über das kirchliche Leben. Zv. 14 dela Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark.* Gradec: Selbstverlag der Historischen Landeskommision für Steiermark, 1992.
- Mlinarič, Jože. *Gradivo za zgodovino Maribora. Zv. 5, Listine 1371–1415.* Maribor: Pokrajinski arhiv, 1979.
- Zahn, Joseph von. *Kataloge des Steiermärkischen Landesarchives. Katalog der Handschriften*, ur. Anton Mell. Gradec in Leipzig: Ulr. Moser's Buchhandlung (J. Meyerhoff), 1898.

Literatura

- Ambrožič, Matjaž. »Posledice terezijanskih reform in ukrepov v Cerkvi na Slovenskem«. V: *Marija Terezija – med razsvetljenskimi reformami in zgodovinskim spominom*, ur. Miha Preinfalk in Boris Golec, 217–38. Ljubljana: ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Založba ZRC, 2018.
- Augustinovič, Drago. »Ruška šola«. V: *Ruška latinska šola*, ur. Jože Mlinarič, Bernard Geršak in Vili Rezman, 43–126. Ruše: Občina Ruše in Župnijski urad, 1995.
- . »Ruška šola«. V: *Ruška latinska šola – historični kontekst: Zbornik referatov s posveta ob 350-letnici ustanovitve*, ur. Vili Rezman, 27–40. Ruše: Občina Ruše, 1996.
- Baravalle, Robert. »Die geistlichen Spiele zu Maria-Rast«. *Blätter für Heimatkunde* 9/10 (1924): 1–5.
- Ciperle, Jože. »Ruška latinska šola, 350 let (1645–1995), Ruše 1995«. *Šolska kronika* 5 (1996): 304–8.
- . »Jezuitski učni program in njihovi študiji«. V: *Ruška latinska šola – historični kontekst: Zbornik referatov s posveta ob 350-letnici ustanovitve*, ur. Vili Rezman, 43–54. Ruše: Občina Ruše, 1996.
- Curk, Jože. »Nekdanji jezuitski kolegij v Mariboru in njegov gradbeni mojster Janez Fuchs«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 54, št. 1–2 (1983): 105–24.

- Deželak Trojar, Monika. »Teoretska opredelitev in vloga dramatike v jezuitskem redovnem ustroju«. *Primerjalna književnost* 43, št. 2 (2020): 141–69.
- . »Zametki in razcvet duhovne dramatike v zgodnjem novem veku na Slovenskem«. *Jezik in slovstvo* 67, št. 1–2 (2022): 151–81.
- . »Ohranjeni kronikalni zapisi jezuitskega kolegija v Ljubljani«. *Clotho* 6, št. 1 (2024): 101–133.
- Glaser, Janko. »Ustanovitev Bralnega društva v Rušah (1865)«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 20, št. 2 (1925): 160–63.
- . »Verske igre v Rušah«. *Jutro*, 12. avgust 1930.
- Glazer, Janko. »Verske igre v Rušah«. *Slavistična revija* 3, št. 1–2 (1950): 166–72.
- . »Verske igre v Rušah«. V: *Ruška kronika*, ur. Josip Teržan et al., 607–17. Ruše: Krajevna skupnost, 1985 (ponatis članka iz 1950).
- . »Verske igre v Rušah«. V: *Ruška latinska šola*, ur. Jože Mlinarič, Bernard Geršak in Vili Rezman, 133–47. Ruše: Občina Ruše in Župnijski urad, 1995 (ponatis članka iz 1950 in 1985).
- Grahornik, Matjaž. »Genealogija rodbine Glaser oziroma Glazer«. V: *Ruški domoljubi*, ur. Vili Rezman, 43–86. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2015.
- Hofrichter, Josef Carl. *Chronik der Pfarre Maria Rast in Untersteier*. Marburg: Fr. Leyrer, 1872.
- Janisch, Josef Andreas. *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark*. Zv. 2, L–R. Graz: Leykam, 1885.
- Kalan, Filip. »Obris gledališke zgodovine pri Slovencih«. *Novi svet* 3, št. 1–2 (1948): 456–57.
- Kavčič, Fridolin. »Ruška gimnazija«. *Izvestje muzejskega društva za Kranjsko* VI (1896): 69–75.
- Kollmann, Ignaz. »Maria Rast in Untersteyer, ein alter Wallfahrtsort und einst eine berühmte Academie«. *Der Aufmerksame* (priloga *Grätzer Zeitung*), 27. avgust 1835.
- Koropec, Jože. »Ruše v srednjem veku«. V: *Ruška kronika*, ur. Josip Teržan et al., 68–81. Ruše: Krajevna skupnost, 1985.
- . »Ruše in njihova latinska šola«. V: *Ruška latinska šola – historični kontekst: Zbornik referatov s posveta ob 350-letnici ustanovitve*, ur. Vili Rezman, 9–14. Ruše: Občina Ruše, 1996.
- Kotnik, Franc. »Nekaj črtic o slovenskih pasijonskih igrah na Koroškem«. *Dom in svet* 25, št. 1 (1912): 11–17.
- Kretzenbacher, Leopold. »Barocke Wallfahrtsspiele zu Maria Rast in Untersteiermark«. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* 54 (1951): 103–23.

- Kuret, Niko. »Ljudsko gledališče pri Slovencih: za 190-letnico rojstva Andreja Šusterja Drabosnjaka (* 6. maja 1768)«. *Slovenski etnograf* 11 (1958): 11–48.
- Marin, Marko. »Gledališka zastrtost ruških verskih iger«. V: *Ruška latinska šola – historični kontekst: Zbornik referatov s posveta ob 350-letnici ustanovitve*, ur. Vili Rezman, 57–66. Ruše: Občina Ruše, 1996.
- Mlinarič, Jože. »Ruška kronika«. V: *Ruška kronika*, ur. Josip Teržan et al., 116–32. Ruše: Krajevna skupnost, 1985.
- . »Seznam imen iz latinske kronike«. V: *Ruška kronika*, ur. Josip Teržan et al., 133–246. Ruše: Krajevna skupnost, 1985.
- , Franc Cerar in Jože Curk. *Župnija svete Magdalene v Mariboru: 1289–1989*. Maribor: Župnijski urad sv. Magdalene, 1989.
- . »Ruška latinska kronika«. V: *Ruška latinska šola*, ur. Jože Mlinarič, Bernard Geršak in Vili Rezman, 153–225. Ruše: Občina Ruše in Župnijski urad, 1995.
- . »Cerkvene razmere na slovenskem Štajerskem v obdobju delovanja Ruške latinske šole«. V: *Ruška latinska šola – historični kontekst: Zbornik referatov s posveta ob 350-letnici ustanovitve*, ur. Vili Rezman, 17–23. Ruše: Občina Ruše, 1996.
- . »Prispevek benediktincev k duhovnemu in gospodarskemu razvoju na območju severovzhodne Slovenije«. *Studia Historia Slovenica* 1, št. 2 (2001): 267–78.
- Movrin, David. »Latinska šola v Rušah, ruški Romul Luka Jamnik, *Gesta Romanorum* in izgubljena igra *De Joviniano imperatore mire correcto*«. *Clotho* 6, št. 1 (2024): 167–256.
- Mravljak, Josip. *Nadžupnija in dekanija Vuzenica*. Maribor: samozaložba, 1928.
- Ogrin, Matija. »Kodikološki opis rokopisa in besedilno izročilo pasijona«. V: *Kapelski pasijon*, ur. Erich Prunč in Matija Ogrin, 457–507. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Mohorjeva družba, 2016.
- Orožen, Ignacij. *Das Bisthum und die Diözese Lavant*. Zv. 1, *Das Bisthum, das Domkapitel und die Dekanate: Marburg, Mahrenberg, Jaring, St. Leonhard in W. B., Kötsch und Zirkoviz*. Maribor: F. B. Lavant. Ordinariat, 1875.
- Puff, Rudolf Gustav. »Geschichtliche Erinnerungen an die einstmalige Studienanstalt zu Maria Rast in Steiermark«. V: *Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst* 3, št. 21 (1846): 167–68.
- . *Marburg in Steiermark: seine Umgebung, Bewohner und Geschichte*. Zv. 1. Gradec: Andr. Leykam'schen Erben, 1847.
- . »Maria Rast bei Marburg«. *Steiermärkisches National Kalendar* (1857): 30–40.

- Rezman, Vili. »Ruški domoljubi«. V: *Ruški domoljubi*, ur. Vili Rezman, 5–27. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2015.
- Rezman, Vili. »Tisočletje katoliške duhovnosti in katolicizma na 'Ruškem' območju«. V: *Naši duhovniki in njihova dela: zbornik simpozija 21. marca 2019 v Rušah*, ur. Vili Rezman, 9–41. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2020.
- . »Marko Glaser (Rušan'c pri Svetem Petru)«. V: *Marko Glaser (Rušan'c pri Svetem Petru)*, 5–39. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2022.
- Schmidt, Vlado. *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem 1*. Ljubljana: DZS, 1963.
- Seidl, Johann Gabriel. »Maria Rast (Monographische Skizze)«. V: *Steyermärkische Zeitschrift*, zv. 2, 23–40. Graz: Verlage der Direction des Lesevereins am Joanneum, 1835.
- Semlič Rajh, Zdenka, Žiga Oman in Lučka Mlinarič. *Maribor: Mesto, hiše, ljudje: Stavbna zgodovina starega mestnega jedra med sredino 18. stoletja in letom 1941*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2012.
- Urlep, Lilijana. »Naše kalvarije«. V: *Kalvarije*, ur. Vili Rezman, 48–66. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2019.
- . »Cerkvenoupravna ureditev v Dravski dolini«. V: *Naši duhovniki in njihova dela: Zbornik simpozija 21. marca 2019 v Rušah*, ur. Vili Rezman, 43–60. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2020.
- . »Škof Slomšek in njegov pomočnik Marko Glaser«. V: *Marko Glaser (Rušan'c pri Svetem Petru)*, 41–63. Ruše: Lira – Društvo za razvoj, 2022.
- Volčjak, Jure. *Ordinacijski zapisniki Oglejskega patriarhata za slovensko ozemlje v 18. stoletju (1701–1749)*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2020.
- Weinhold, Karl. *Weihnacht-Spiele und Lieder aus Süddeutschland und Schlesien*. Graz: Damian & Sorge, 1853.
- Wurzer, Matija. »Ruše, starodavna božja pot in nekdanj učenosti zibel«. V: *Slomšekove Drobtinice za leto 1865–1866*, 185–211. Maribor: Anton Martin Slomšek, 1866.
- . »Nekdanje šole v Rušah«. V: *Slomšekove Drobtinice za leto 1865–1866*, 264–66. Maribor: Anton Martin Slomšek, 1866.
- . »Der Chronist von Maria-Rast«. *Südsteirische Post*, 25. junij 1890.
- . »Das Raster Gymnasium«. *Südsteirische Post*, 7. in 18. junij 1890.
- Žnidar, Staš. »Celjani in ruška latinska šola (1645–1756)«. Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, 2012.

IZVLEČEK

Župnijski urad v kraju Ruše (pri Mariboru) hrani rokopisno kroniko manjšega formata, ki jo je napisal domačin Jožef Avguštin Meznerič, imenovan Marian. Napisana je v latinščini in obsega 187 popisanih listov. Konec 19. stoletja ji je bil dodan indeks. Ruško latinsko kroniko lahko glede na njeno vsebino razdelimo na dva dela, pri čemer strogo cezuro predstavlja leto 1645, ko je bila v kraju ustanovljena latinska šola. Ta je pred ustanovitvijo jezuitskega kolegija in gimnazije v Mariboru (1758) predstavljala najpomembnejši javno dostopen šolski zavod na ozemlju Spodnje Štajerske. Ruška kronika je nastala kmalu po letu 1764, ko je tamkajšnja šola (očitno) prenehala z delovanjem.

KLJUČNE BESEDE: kronika, latinščina, Meznerič, Ruše, latinska šola, novi vek

Latin chronicle from Ruše (after 1764)

ABSTRACT

The parish office in Ruše (near Maribor) keeps in its archive a manuscript chronicle in small format, written by a local Jožef Avguštin Meznerič, called Marian. It is in Latin and consists of 187 written double-sided pages. An index was subsequently added at the end of the 19th century. The chronicle can be divided into two parts according to its content, with the strict caesura being the year 1645, when the Latin school was founded in Ruše. Before the Jesuit College and Gymnasium were established in Maribor (1758), the Latin school in Ruše was the most important publicly accessible educational institution in Lower Styria. The chronicle was written shortly after 1764, when the Latin school in Ruše (apparently) ceased to function.

KEYWORDS: chronicle, Latin, Meznerič, Ruše, Latin school, modern era